

Kontrollkäigud

Tarrvi Laamann. Banaanikala. Akrüül ja print lõuendil. 2022 (fragment teosest)

Õiguskantsler kontrollib regulaarselt kinnipidamiskohti, et hinnata, kas seal viibivate inimeste põhiõigused ja -vabadused on tagatud. Kontrollkäigud on osa [ÜRO piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise või karistamise vastase konventsiooni fakultatiivprotokollist](#) tulenevate riiklike ennetusasutuse ülesannete täitmisest.

Kinnipidamiskoht on selline paik, kus inimesed viibivad või võivad viibida avaliku võimu otsuse või nõusoleku alusel ning kust neil ei ole võimalik omal soovil lahkuda. Seega kontrollib õiguskantsler lisaks vanglatele ja politsei kinnipidamiskohtadele ka hoolekandeorganisatsioone, haiglate psühhiaatriaosakondi, ööpäevaringse erihooldusteenuse osutajaid ja Kaitseväge väeosi, kus teenivad ajateenijad.

Eesti Kaitsevägi asus 2026. aastal rakendama plaani „[Kaitsevalmidus 2027](#)“, mis näeb ette, et Kaitseväge väljaõppeinstruktoritele hakatakse andma täiendavat väljaõpet: nad õpivad tundma uusi relvasüsteeme ja saavad uusi teadmisi väljaõppe korraldamise kohta. Sellega seoses vabastatakse instruktorid ajateenijatele väljaõppe andmisest ja vähendatakse tavapäraselt

ajateenistusse võetavate kutsealuste arvu. 2026. aastal kutsutakse ajateenistusse ligikaudu 1200 ajateenijat. 2027. aastal võetakse ajateenistusse taas tavapärane hulk kutsealuseid ehk kuni 4100 noort kahel korral aastas – talvel ja suvel. 2027. aastast hakkab kehtima ka ühtne 12-kuuline ajateenistus.

Selliste muudatuste käigus on oluline jälgida, et ajateenijaid koheldaks ajateenistuses alati inimväärikust austavalt. Seetõttu pööras õiguskantsler ülevaateaastal rohkem tähelepanu ajateenijate õigustele.

Riigikogu tegi olulisi muudatusi tervishoiuteenuste korraldamise seaduses. 1. juulil 2026 jõustunud [seadusemuudatuste](#) kohaselt on nüüd lubatud kasutada füüsilist, mehaanilist ja ravimitega ohjeldamist ka vältimatu abi, kiirabi, statsionaarse eriarstiabi ja statsionaarse õendusabi osutamisel. Ohjeldamine on lubatud üksnes juhul, kui otsustusvõimetu patsiendi käitumine kujutab otsest ohtu tema enda või teiste elule või tervisele. Seni tohtis patsienti ohjeldada ainult psühhiaatrilise abi osutamisel.

Õiguskantsler [juhtis](#) juba 2023. aastal Sotsiaalministeeriumi tähelepanu sellele, et muudes olukordades, kus arstiabi andmise ajal osutub vajalikuks patsienti tema enda või teiste inimeste ohutuse huvides ohjeldada, puudusid selleks selge õiguslik alus ja ühtsed nõuded. Seadusemuudatusega loodi väljaspool psühhiaatrilist abi arusaadavad ohjeldamise alused, ühtlasi suurendati patsientide põhiõiguste kaitset ja ka õigusselgust tervishoiutöötajatele.

2024. aastal kinnitas Euroopa Liit ulatusliku [rände- ja varjupaigareformi](#), mille eesmärk on muuta rände haldamine liikmesriikides ühtsemaks, kiiremaks ja paremini toimivaks. Reform koosneb mitmest omavahel seotud õigusaktist, mis käsitlevad muu hulgas Euroopa Liidu välispiiril tehtavat inimeste taustakontrolli (*screening*), varjupaigamenetlusi, piiriületajate andmete kogumist, vastutuse jagamist liikmesriikide vahel ning kriisiolukordade lahendamist. Oluline osa reformist on põhiõiguste kaitse tugevdamine. Selleks peavad liikmesriigid looma sõltumatu seiresüsteemi, mis võimaldab jälgida, kas taustakontrolli menetluses järgitakse põhiõigusi, ning aitab ennetada põhiõiguste rikkumisi Euroopa Liidu välispiiril.

12. juunil 2026 jõustus uus [välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus](#), millega anti õiguskantslerile ülesanne kontrollida põhiõiguste järgimist taustakontrolli menetluses ja piiril toimivas varjupaigamenetluses. Õiguskantsler jälgib, kas menetlusi läbi viies peetakse kinni põhiõiguste kaitse nõuetest ning Euroopa Liidu õigusaktides sätestatud tagatistest.

Kaitsevägi

Õiguskantsler kontrollis möödunud ülevaateaastal Kaitseväe [toetuse väejuhatuse tervisekeskust](#), [Viru jalaväepataljoni](#) ja [mereväeüksusi](#) ning analüüsis ajateenijate keelenõuet.

Kontrollkäikudel selgus, et eri soost ajateenijatel ei ole võimalik väeosade kasarmutubades privaatselt riietuda. Õiguskantsler palus tagada selleks sobivad tingimused, näiteks sirmi või kardina abil.

Ühtlasi soovitas õiguskantsler Kaitseväe toetuse väejuhatuse tervisekeskusel ja mereväeüksustel luua võimalused, et ajateenijad saaksid külla tulnud lähedastega kohtuda teenistuskoha territooriumil. Ta selgitas, et seaduse kohaselt on ajateenijatel õigus vähemalt kord kuus kohtuda teenistuskohas külalistega. Vajadust selliste kohtumiste järele kinnitasid ka vestlused ajateenijatega.

Kontrollitud väeosade ajateenijad olid Kaitseväes pakutava toiduga üldiselt rahul. Samas on mereväe Miinisadama üksustes ja Viru jalaväepataljonis ette tulnud olukordi, kus söögiaja lõpus sööklasse jõudnud ajateenijatele ei jätku piisavalt toitu. Õiguskantsler rõhutas väeosade juhtidele saadetud soovitusel, et mõlema üksuse toitlustamise korraldust tuleb muuta, nii et toitu jätkuks kõigile ajateenijatele.

Õiguskantsler palus viia mereväe rannikukaitse allüksuste sisekorraeeskirja nõuded kooskõlla [Kaitseväe vormikandmiseeskirjaga](#). Vormikandmiseeskirja kohaselt on ajateenijal lubatud habet kanda, kuid rannikukaitse allüksuste sisekorraeeskirja järgi oli ajateenijal habeme kasvatamine keelatud.

Õiguskantsler [analüüsis](#) Riigikogus vastu võetud, kuid presidendi välja kuulutamata jäetud [kaitseväeteenistuse seaduse](#) (KVTS) muudatuse kooskõla Eesti Vabariigi põhiseadusega. Seadusemuudatuse kohaselt sooviti jätta kaitseväeteenistusest kõrvale kutsealused, kelle eesti keele oskus ei vasta B1-tasemele. Õiguskantsler leidis, et puuduliku eesti keele oskusega kutsealuste ajateenistusest kõrvalejätmine kuni vajaliku keeleoskuse omandamiseni tooks kaasa nende kutsealuste põhjendamatult soodsama kohtlemise.

Hooldekodud ja psühhiaatriahaiglad

Õiguskantsler kontrollis ülevaateaasta jooksul nelja üldhooldusteenust osutavat hooldekodu ([SA Viljandi Haigla hooldekodu](#), [MTÜ Paunküla Hooldekeskus](#), [Elora Keila Haigla AS-i hooldekodu](#), [SA Tartu Vaimse Tervise Hooldekeskus](#)), kolme ööpäevaringset erihoolekandeteenust osutavat hooldekodu ([MTÜ Maarjakodu](#), [AS HKT Karula Kodu](#), [AS HKT Sillamäe Kodu](#)) ning kaht psühhiaatrilist ravi pakkuvat haiglat ([Lõuna-Eesti Haigla AS psühhiaatriaosakond](#), [SA Pärnu Haigla psühhiaatriakliinik](#)).

Õiguskantsler tuletas mitmele üld- või erihoolekandeteenust osutavale hooldekodule meelde, et hooldustöötajad ja tegevusjuhendajad peavad oskama piisavalt hästi eesti keelt. Keelt oskamata võib hoolealuse seisundist arusaamine ja olulise info edastamine osutada keeruliseks. Õiguskantsler palus hooldekodudel hoolitseda selle eest, et igas vahetuses oleks tööl vähemalt üks hoolealustega vahetult tegelev töötaja, kes oskab riigikeelt piisavalt heal tasemel.

Üldhooldekodud

Üldhooldusteenuse osutamisel on üks olulisemaid dokumente hooldusplaan, kuna see kajastab inimese vajadust hooldus- ja tervishoiuteenuste järele. Kõigis kontrollitud hooldekodudes oli küll hooldusplaanide koostamise ja ülevaatamise töökorraldus kindlaks määratud, kuid õiguskantsler soovitas seda korraldust hoolikamalt järgida. Mõnes hooldekodus koostatud hooldusplaanid ei sisaldanud kogu nõutud infot või oli teenuseosutaja jätnud hooldusplaanid uuendamata.

Jäi silma, et SA Viljandi Haigla hooldekodus oli hästi korraldatud hooldustoimingute dokumenteerimine. Neis dokumentides olid välja toodud ka põhjused, miks hooldustoiming (näiteks hoolealuse pesemine) oli jäänud tegemata. Õiguskantsler pani hooldekodudele südamele, et kirja tuleks panna ka lamajate asendivahetuse korrad. Kehaasendit regulaarselt muutes on võimalik ennetada lamatisi, seetõttu tuleb korraldada hooldustoimingud nii, et inimene ei oleks kaua ühes asendis. Asendivahetuse kohta tehtud märkmetest saab jälgida, kas seda olulist toimingut on tehtud korrapäraselt.

Õiguskantsler rõhutas, et rohkem tuleb tähelepanu pöörata hubase elukeskkonna loomisele. Eriti oluline on koduse tunde kujundamine neis hooldekodudes, kus hooldatakse dementsuse diagnoosiga inimesi. See aitab suurendada hooldatavate turvatunnet.

Õiguskantsler tuletas hooldekodudele taas meelde inimeste privaatsuse kaitse vajadust. Hea oli näha, et mitmes hooldekodus kasutati mitmekohalistes tubades hügieenitoimingute tegemisel voodite vahel kardinaid või sirme. Kui elanik soovib, peab tal olema võimalik ka magamistoa ust seestpoolt lukustada.

Rõõmustas, et kõigis kontrollitud hooldekodudes oli tööl vähemalt üks tegevusjuhendaja, aga suuremates hooldekodudes ka kaks tegevusjuhendajat. Kahes hooldekodus oli elanikel võimalik kohtuda ka hingehoidjaga. Kui hooldekodusse on tööle võetud tegevusjuhendaja, aitab ta inimestel sagedamini õues käia, sest hooldajatel ei jätku selleks muude kohustuste kõrval sageli aega. Kindlasti tuleks kõigis hooldekodudes jälgida, et soovijad saaksid regulaarselt värskes õhus viibida. Mitmel hooldekodul soovitas õiguskantsler leida võimalusi, kuidas ka passiivsemaid inimesi rohkem tegutsema innustada.

Hea on see, et kõigis kontrollitud hooldekodudes viibis meditsiiniõde korrapäraselt kohal ja aitas inimeste tervisemuresid lahendada. Kontrollkäikudel osalenud arst märkis, et tuleks paremini läbi mõelda, kuidas anda öele infot hooldatavate tervise kohta sel ajal, kui ta pole hooldekodus. Väiksemaid puudujääke oli ravimite käitlemises. Õde peab regulaarselt kontrollima ravimite säilivusaegu ja kehtivusaja ületanud ravimid nõuetekohaselt hävitama.

Hooldajate minimaalne arv

Hooldekodu pidaja soovis õiguskantslerilt selgitust, kuidas saab tõlgendada sotsiaalkaitseministri 19. juuni 2023. a määruse nr 36 „[Nõuded väljaspool kodu osutatavale ööpäevaringsele üldhooldusteenusele](#)“ § 3. Arusaamatust tekitas määruse ja seletuskirja sõnastus, millega kehtestati, kui palju peab olema hooldekodus päevases vahetuses tööl hooldustöötajaid. Selgus, et Sotsiaalkindlustusamet oli andnud määruse seletuskirja põhjal teenuseosutajatele selgitusi, mis ei läinud kokku määruses sätestatuga, ja see tekitas segadust.

Õiguskantsler saatis Sotsiaalministeeriumile [märgukirja](#), milles soovitas hoolitseda selle eest, et teenuseosutajad saaksid hõlpsasti aru, kuidas peab teenust osutama, et see vastaks kehtestatud nõuetele. Ta soovitas määruse § 3 sõnastust täpsustada. Sotsiaalkaitseminister muutis määrust, määruse § 3 hakkas [muudetud kujul](#) kehtima 10. juulil 2026.

Ööpäevaringne erihooldusteenus

Ööpäevaringset erihooldusteenust osutavaid hooldekodusid kontrollides jäi mulje, et personal töötab suure koormusega ja tegevusjuhendajaid ei pruugi olla piisavalt, et saaks osutada kvaliteetset teenust. Hooldekodudes peaks pidevalt olema tööl nii palju tegevusjuhendajaid, et hooldatavatele saaks tagada vajaliku hoolitsuse ja järelevalve.

Erihooldusteenuse kvaliteet ei sõltu üksnes turvalisest elukeskkonnast, vaid ka sellest, kas inimestele on tagatud individuaalne tugi. Kui suur osa tegevusjuhendajate tööajast kulub hooldustoimingutele, siis jääb neil sellevõrra vähem aega hoolealuste tegevuse juhendamisele.

Hea on see, kui hooldekodu suudab pakkuda koduga sarnaseid elamistingimusi. Nii oli see korraldatud näiteks MTÜ Maarjakodus. Teenuseosutaja peab tagama, et inimestel oleks hooldekodus igakülgset ohutu elada, ning hoolitsema ka hoolealuste põhiõiguste kaitse eest. Hooldekodude elanike liikumisvabadust ei või piirata seadusevastaselt, näiteks lukustades neid hooldekodu territooriumile või magamistuppa. Inimese põhiõigusi tohib piirata ainult seadust järgides, seda nõuet tuleb täita ka keerulise käitumisega inimestega tegeldes.

Õiguskantsler juhtis tähelepanu, et [kohtumääruse alusel ööpäevaringset erihooldusteenust](#) saaval inimesel on õigus otsustada, kas ta soovib talle saadetud toiduaineid teistega jagada või mitte. Hooldekodu ei tohi kohustada hooldatavaid enda maiustusi teistele andma. Hoolealustel peab olema võimalik neile toodud toitu süüa omaette, kui nad seda soovivad.

Psühhiaatriaiglad

Õiguskantsler juhtis taas tähelepanu sellele, et psühhiaatriaigla ei tohi piirata vabatahtlikult ravil viibivate patsientide liikumisvabadust. Kui vabatahtlikult ravil olevad patsiendid saavad osakonnast väljuda üksnes personali saatel, on tegemist liikumisvõimaluse piiramisega. Neile patsientidele tuleb tagada võimalus osakonnast omal soovil lahkuda. Kõik tahtevastase ravi juhtumid peab vormistama seaduse kohaselt.

Põhiõigusi tohib piirata ainult seaduslikul alusel ja seda tuleb arvestada ka psühhiaatrilise ravi osutamisel. Videovalvet võib kasutada ainuüksi nende patsientide palatites, kus selleks on selge ja põhjendatud vajadus. Arsti otsus videovalve kasutamise kohta tuleb dokumenteerida. Ka isikliku telefoni kasutamist ei tohi piirata ilma arsti põhjendatud otsuseta.

Mõlemas haiglas kontrollisid õiguskantsleri nõunikud hoolikalt, kas ohjeldusmeetmeid rakendatakse õiguspäraselt ja kas need juhtumid ka dokumenteeritakse. Kõik toimunud ohjeldamised peavad olema korrektselt dokumenteeritud ning ohjeldamist võib rakendada üksnes tahtest olenematu ravi käigus ja seaduses sätestatud tingimustel. Näiteks SA Pärnu Haigla psühhiaatriakliinik korraldab ohjeldusmeetmete rakendamise ja dokumenteerimise kohta siseauditeid. Selline sisekontroll võimaldab jälgida, kas psühhiaatrilisel ravil viibivate inimeste põhiõigused on kaitstud.

Psühhiaatrilist ravi korraldades on oluline see, et ümbritsev elukeskkond toetaks ravi. Õiguskantsler soovitas muuta nii Lõuna-Eesti Haigla psühhiaatriaosakonna kui ka Pärnu Haigla psühhiaatriakliiniku olmetingimused hubasemaks ja rõhutas, et kodusema keskkonna saab luua ka psühhootilises seisundis patsientide ravimiseks. Samuti tuleks leida võimalusi mitmekesiste teraapia- ja mõtestatud vaba aja tegevuste pakkumiseks. Ravil viibivad patsiendid peaksid soovi korral saama kanda oma rõivaid.

Vanglad

Kontrollkäigud avavanglatesse

Lõppenud ülevaate aastal võttis õiguskantsler tähelepanu alla [Tallinna Vangla, Tartu Vangla ja Viru Vangla avavangla kinnipidamistingimused](#).

Avavanglas saab kinnipeetav võimaluse harjutada enne vabanemist õiguskuulekat käitumist. Selleks on tal lubatud väljaspool vanglat tööl või õppimas käia, et ta võiks taastada ja tugevdada sidemeid ühiskonna ja perega. Kui inimesel on vabanemise järel elu- ja töökoht ning terved inimsuhted, on oluliselt rohkem lootust, et ta elab edaspidi õiguskuulekalt.

Õiguskantsler tõi esile, et avavanglas on märkimisväärselt paranenud info- ja sidetehnika kasutamise võimalused. Senisest suurem, kuid jätkuvalt kontrollitud ligipääs internetile võimaldab kinnipeetavatel õppida, tööd otsida ja paremini oma edaspidist elu korraldada. Kinnipeetavad saavad nüüd väljaspool vanglat viibides (nt tööl, koolis, kodukülastusel jne) kasutada vangla piiratud funktsioonidega mobiiltelefone. See on parandanud kinnipeetavate võimalusi suhelda vanglaga, pidada sidet oma lähedastega ning kutsuda vajaduse korral kiiresti abi (nt terviserikke korral kiirabi).

Kontrollkäikude tegemise ajal oli kõigis kolmes avavanglas üks töötav kinnipeetavate jaoks seadistatud statsionaarne arvuti. Õiguskantsler soovitas hankida selliseid arvuteid juurde, sest mõnikord võib korraga mitu inimest arvutit vajada (nt töö otsimiseks, õppimiseks).

Õiguskantsler soovitas Tallinna Vangla ja Tartu Vangla avavanglatel kaaluda võimalust võtta kasutusele raadiotelefonid, praegu kasutatakse neis vanglates seinale kinnitatud telefoniaparaate. Raadiotelefon võimaldab ühisruumis ringi liikuda ja telefonivestluseks sobivama koha valida. Viru Vangla avavanglas ongi kasutusele võetud raadiotelefonid.

Õiguskantsler tunnustas avavanglaid, et kinnipeetavatel lubatakse kindlaksmääratud tingimustel veeta aega oma lastega näiteks pargis, kinos, muuseumis või ujulas. See annab vanglas viibivale vanemale rohkem võimalusi oma lapsega tähendusrikkalt aega veeta ja suhteid tugevdada. Hea on ka see, et kodukülastustel olevat kinnipeetavat kontrollides arvestavad ametnikud, kas peres on lapsi ning püüavad teha kontrollid diskreetselt, pidades võimaluse korral silmas ka näiteks laste uneaega. Lastega peresid kontrollides on vanglaametnikud vahel kandnud ka erariideid. Oluline on see, et laste nähes ei käsitletak vanglas viibivat lapsevanemat rõhutatult kinnipeetavana.

Argipäevadel toimuvate kodukülastuste ajal ei ole perel sageli võimalik kuigi pikalt koos olla, sest abikaasa ja lapsed viibivad suure osa ajast tööl või koolis. Seetõttu soovitas õiguskantsler avavanglatel kujundada kodukülastuste ajakava selliselt, et pered saaksid pikemalt koos aega veeta, näiteks lubada rohkem selliseid kohtumisi teha nädalavahetustel.

Õiguskantsler kiitis avavanglaid, et need on hankinud kokkusaamisruumidesse mugavamad mööblit, lauamänge, joonistamistarbeid ja mänguasju. Mugavad ja lapsesõbralikud ruumid toetavad laste heaolu, aitavad tugevdada peresidemeid ja soodustavad kinnipeetavate ühiskonda naasmist.

Õiguskantsler soovitas jätkata avavanglates kinnipeetavate tubadesse aknakatete paigaldamist, et inimeste privaatsus oleks piisavalt kaitstud ja et neil oleksid paremad magamistingimused.

Narkootiliste ainete tarvitamise tuvastamiseks on avavanglatesse varutud nii uriini- kui ka süljeteste. Seega peavad vanglad ka süljetesti usaldusväärseks ja sobivaks alternatiiviks uriinitestile. Uriiniproov antakse tualetis ning protseduuri jälgib valvur. See riivab tugevalt testitavate privaatsust ega ole ka protseduuri jälgivale teenistujale meeldiv. Arvestades seda, et avavanglad kasutavad erinevaid teste, võiks õiguskantsleri hinnangul anda kinnipeetavale

võimaluse valida tema privaatsust kõige vähem riivava lahenduse.

Kõigis kolmes avavanglas oli kontrollkäikude ajal eakamaid ja ka raskelt haigeid inimesi. Selliseid kinnipeetavaid on nii kinnistes kui ka avavanglates aina rohkem. Õiguskantsler soovitas avavanglatel leida lahendused, mis võimaldaksid voodihaigetel ja liikumisraskustega kinnipeetavatel vajadusel kiiresti abi kutsuda. Näiteks võiks voodi lähedale paigutada häirenupu või pakkuda inimesele randmele kinnitatavat häirenuppu. Õiguskantsler palus ühtlasi jätkata eakamate kinnipeetavate arvutioskuse parandamist, pakkuda inimeste vajadustele ja oskustele vastavaid tegevusi ning koolitada vanglateenistujaid, et need oskaksid võimalikult varakult märgata eakamate kinnipeetavate terviseprobleeme (näiteks neurodegeneratiivsete haiguste sümptomeid ja vaimse tervise probleeme).

Kontrollkäikude ajal oli avavanglates mitmeid kinnipeetavaid, kellel puudus Eestis kehtiv elamisluba. Elamisloata inimene ei saa kasutada mitmeid ühiskonda naasmist toetavaid teenuseid (nt osaleda Eesti Töötukassa korraldatud keeleõppes, kursustel, saada karjäärinõustamist ja tööpakkumisi) ega valmistuda vanglast vabanemiseks. Elamisloa taotluse esitamise takistused või taotluse pikaajaline menetlemine võib viia olukorrani, kus inimene vabaneb vanglast, kuid tal pole elamisluba ja seega pole tal ka võimalust seaduslikult tööle asuda, elukohta registreerida või kasutada talle vajalikke avalikke teenuseid.

Õiguskantsler rõhutas, et selline olukord ei aita kaasa vangistuse eesmärkide saavutamisele, samuti võib see suurendada korduvkuritegevuse riski. Õiguskantsler palus Justiits- ja Digiministeeriumil, Politsei- ja Piirivalveametil ning Siseministeeriumil koos analüüsida, kas Eestis kehtivad õigusaktid ja asutuste töökorraldus on kooskõlas rahvusvaheliste standarditega. Neil asutustel tuleks leida lahendused, mis toetaksid välismaalastest kinnipeetavate edukat taasühiskonnastamist.

Kirjapaberi väljastamine

Õiguskantsleri poole pöördus kinnipeetav kaebusega, et tal ei ole Tallinna Vangla [kodusõbralike](#) sätestatud tingimuste tõttu võimalik saada kirjapaberit, mistõttu ei saa ta vajaduse korral õigeaegselt kirjutada õiguskantslerile, vanglatele, Presidendi Kantseleile, prokuratuurile, uurimisasutusele, vanglakomisjonile ja kohtule.

On ilmne, et kui kirja kirjutamiseks pole paberit, muutub sisutühjaks kinnipeetava õigus saata nendele adressaatidele kirju *vangla kulul*. Peale selle võib kirjapaberi puudumine soodustada asjade laenamist teistelt kinnipeetavatelt ja seeläbi ka sõltuvussuhteid kinnipeetavate vahel.

Õiguskantsler [palus](#) Tallinna Vanglal kaaluda kirjapaberi väljastamist puudutavate [kodukorra](#) punktide (14.1.7 ja 14.1.8) ülevaatamist. Sama soovitus läks ka Tartu Vanglale ja Viru Vanglale, sest ka nende vanglate kodukordades on samasugused sätted.

Kirja avamine vanglas

Kinnipeetav palus õiguskantsleril kontrollida, kas Viru Vanglal oli õigus avada kirja, mis saadeti talle Õiguskantsleri Kantseleist. Arvestades vangla selgitusi ning õiguskantslerile saabunud sarnaseid pöördumisi, oli õiguskantsleril alust arvata, et tegemist ei olnud üksikjuhtumiga, vaid viimasel ajal levinud tavaga.

Õiguskantsler tuletas vanglale meelde, et seaduse järgi ei tohi vangla kinnipeetava kirja avada, kui see kiri on tulnud kaitsjalt, advokaadist esindajalt, prokuratuurilt, kohtult, õiguskantslerilt või Justiits- ja Digiministeeriumilt. Sellised kirjad antakse kinnipeetavale üle suletud ümbrikus. Riigikogu on pidanud vajalikuks tagada niisuguse kirjavahetuse konfidentsiaalsus. Vangla argument, et kirjad tuleb avada julgeoleku tagamise eesmärgil, pole piisav alus seadusega ette nähtud õiguse rikkumiseks.

Õiguskantsler [leidis](#), et Viru Vangla ei käitunud õigesti, kui avas õiguskantsleri poolt kinnipeetavale saadetud kirja. Ta palus vanglal hoiduda kirjade avamisest, mille on kinnipeetavale saatnud kaitsja, advokaadist esindaja, prokuratuur, kohus, õiguskantsler või Justiits- ja Digiministeerium.

Interneti kasutamine

Õiguskantsler esitas Riigikohtule [arvamuse](#) põhiseaduslikkuse järelevalve kohtuasjas, mis puudutas kinnises vanglas karistust kandvate kinnipeetavate ligipääsu Maksu- ja Tolliamet (MTA), Justiits- ja Digiministeeriumi (JDM), Politsei- ja Piirivalveamet (PPA) ning Eesti teabevärava eesti.ee veebilehtedele.

Õiguskantsler leidis, et neil veebilehtedel avaldatav teave kajastab riigiasutuste tegevust ja on mõeldud üldiseks kasutamiseks. Sellise teabe saamine on igaühe põhiõigus. Veebilehed on praegu peamine kanal, mille kaudu riigiasutused üldsusele teavet jagavad. Teabenõudega veebilehel oleva info küsimine ei ole kinnipeetava jaoks lihtne ega tõhus ning võib talle kaasa tuua märkimisväärse rahalise kulu. Asutustele võib aga selliste teabenõuete täitmine (suuliselt või kirjalikult) kujuneda liialt koormavaks.

Ühiskonna turvalisus on väga kaalukas hüve, ent vaidlusalustele veebilehtedele juurdepääsu piiramine ei ole õiguskantsleri hinnangul mõõdukas vahend, kuidas seda saavutada.

Tänapäeva tehnoloogia võimaldab kinnipeetavate interneti kasutamisega kaasnevaid ohte küllalt tõhusalt maandada. Turvariske võivad aidata vähendada ka korralduslikud meetmed. Kui anda neile veebilehtedele ligipääs kinnipeetava taotluse alusel ja statsionaarses arvutis, annaks see vanglale parema ülevaate, kes ja millal veebilehti külastas. Eeldatavasti oleks nii lihtsam kontrollida võimaliku väärkasutuse kahtlusi. Sellise muudatusega kaasnevaid kulusid hinnates tuleb arvestada mitte üksnes vahetut rahalist kulu, vaid ka pikemaajalist mõju ühiskonna turvalisusele ning kordusvangistusega seotud kulusid.

Riigikohus oli õiguskantsleriga sama meelt ning tunnistas 17. juunil 2026 [otsusega nr 5-26-16](#) vangistusseaduse § 31¹ ja justiitsministri 30.11.2000 määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ § 52¹ lõike 1 osaliselt Eesti Vabariigi põhiseadusega vastuolus olevaks.

Surmajuhtumid vanglates

Õiguskantsler [hindas](#), kuidas vanglateenistus on uurinud vanglates aasta jooksul (01.09.2024–01.09.2025) aset leidnud viie surmajuhtumi asjaolusid. Vanglate sisekontrolli osakonna töötajad uurisid surmajuhtumeid tõhusalt ning andsid vanglatele surmajuhtumite ärahoidmiseks asjalikke soovitusi. Vanglateenistus on teinud surmajuhtumite ennetamiseks koostatud juhendeid täiendades head tööd.

Õiguskantsler rõhutas, et videovalve all olevaid inimesi, kes on rahutud ja endale ohtlikud, tuleb hoolsamalt jälgida. Vanglates tuleb sisse seada kambrid, kus rahutul ning endale ohtlikul inimesel oleks turvaline ja ohutu olla. Vanglad peavad hankima ka ohutut voodivarustust, mida saab vajadusel anda suitsiidsetele inimestele.

Õiguskantsler märkis taas, et vanglad ja vanglates töötavad tervishoiutöötajad peaksid paremini läbi mõtlema, kuidas tagada üksikvangistuses viibijate ja suitsiidsete inimeste igapäevane jälgimine ning sisuline inimlik suhtlus nendega. See võib aidata probleeme aegsasti märgata ja ennetada kõige raskemaid tagajärgi.

Vangla väljarentimine

Õiguskantsler on jälginud Justiits- ja Digiministeeriumi plaani rentida osa Tartu Vanglast Rootsis vanglakaristuse saanud inimeste kinnipidamiseks. Õiguskantsleri nõunik kordas [24. märtsil 2026. a peetud Riigikogu õiguskomisjoni istungil](#), et Eesti kinnipeetavate õigused

peavad olema vähemalt sama hästi tagatud kui Rootsist siia toodavate vangide omad, arvestades Eesti põhiseadust, seadusi ja rahvusvahelisi kohustusi.

Kui selgub, et Rootsi kinnipeetavate puhul piisab leebematest mõjutusmeetmetest ning samal ajal tagatakse ka nende turvalisus ja tõhus taasühiskonnastamine, ei pruugi Eesti kinnipeetavate suhtes rakendatavad rangemad piirangud olla vajalikud ega proportsionaalsed. Tuleks vältida olukorda, kus vangistusseaduse muutmise küsimused jäetakse kohtu lahendada, sest see venitab protsessi ning koormab kohtuid põhjendamatult. Justiits- ja Digiministeerium peaks vajalikud seadusemuudatused ise algatama, ootamata selleks kohtute suuniseid.

Vangla väljarentimine ei tohi ohtu seada Eesti siseturvalisust selle kõige laiemas mõttes. Ei tohiks tekkida olukorda, et välisvangide valvamise tõttu jääb teistes Eesti vanglates ametnikke ja vanglas töötavaid spetsialiste (sh tervishoiutöötajaid) veelgi vähemaks või suunduvad välisvange valvama töötajad teistest jõustruktuuridest, kus inimesi samuti napib.

Õiguskantsleri nõunik juhtis istungil tähelepanu ka sellele, et tuleks hoolikalt läbi mõelda postisaadetisi puudutava lepingu artikli ([art 29](#)) sisustamine. Lepingu alusel sõlmitava koostöömemorandumi lahendus ei tohi minna vastuollu [põhiseaduse §-s 43](#) tagatud sõnumisaladuse kaitse kohustusega. Eesti ei tohiks ise kohtu loata postisaadetisi läbi vaadata ega aidata kaasa ka postisaadetiste läbivaatamisele Rootsis.

Riigikogu ratifitseeris [Eesti ja Rootsi vahelise vanglakaristuste täideviimise kokkuleppe](#) 10. juunil 2026 ning Vabariigi President [kuulutas selle välja](#) 25. juunil 2026.

Õiguskantsleril on kohustus regulaarselt kontrollida ka vanglarendi alusel välisriigist saabuvate kinnipeetavate kinnipidamistingimusi ja kohtlemist Eestis. Selle kohustuse näevad ette õiguskantsleri seaduse [§ 1 lõige 7](#) ja [§ 27](#) ning piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokoll [artikkel 3](#). Selle ülesande täitmiseks tuleb õiguskantsleri eelarvesse ette näha täiendav eraldis kontrollkäikude, koolituste ja võimaliku rahvusvahelise suhtluse ja aruandluse tarbeks.

Politsei- ja Piirivalveameti kinnipidamiskohad

Õiguskantsleri poole pöördus abielupaar, kellel keelati Tallinna Lennujaamas riiki sisenemine. Selle asemel et lubada neil oodata 15 tunni pärast toimuvat tagasilendu lennujaama transiiditsoonis, viidi abikaasad Politsei- ja Piirivalveameti Põhja prefektuuri korrakaitsebüroo kinnipidamiskeskusesse. Sõidu ajaks paigutati üks neist politseibussi trellitatud kambrisse. Kinnipidamiskeskuses otsiti abikaasad ja nende asjad läbi ning nad paigutati eraldatud lukustatud ruumi teineteisest eraldi. Neil ei olnud võimalik kinnipidamiskeskuses kasutada oma asju, sealhulgas pagasit ega mobiiltelefone.

Avaldajad leidsid, et nende hoidmine vanglataolistes tingimustes oli ebavajalik ja ülemäärane. Mõlemad olid tagasilennuga nõus ega osutanud PPA ametnikele vastupanu. Ka õiguskantsleri kogutud dokumentidest ei nähtunud, et kumbki abikaasast oleks püüdnud oma tagasisaatmist takistada või et nende käitumine oleks olnud väljakutsuv. Samuti ei viidanud kogutud teave sellele, et abielupaar oleks taotlenud varjupaika või et nad oleksid tagasilendu oodates vajanud hoolikamat järelevalvet tervises seisundi või muude asjaolude tõttu.

Õiguskantsler sai 2026. aastal veel ühe sarnase sisuga pöördumise, kui PPA keelas lennujaamas ühel välismaalasel riiki sisenemise. See viitab, et tegemist ei olnud üksikjuhtumiga, vaid PPA tavapärase välisamaalaste kinnipidamise korraldusega.

Õiguskantsler saatis juba 2022. aastal PPA-le [soovituse](#), milles ta palus, et Tallinna Lennujaamas riiki sisenemiskeelu saanud välisamaalaste kinnipidamise korraldus viidaks kooskõlla rahvusvaheliste organisatsioonide standardite ja põhimõtetega. PPA nõustus toona õiguskantslerile antud [vastuses](#), et piiril sisenemiskeelu saanud välismaalasel peaks olema võimalik oodata oma tagasilendu 24 tunni jooksul üldjuhul lennujaama transiiditsoonis. PPA märkis vastuses, et võib osutada vajalikuks täpsustada väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadust.

Avaldajate pöördumisi läbi vaadates oli selge, et PPA ei ole õiguskantsleri soovitus arvestanud ning riiki sisenemiskeelu saanud välisamaalaste kinnipidamise korraldust ei ole muudetud.

Õiguskantsler [kordas](#) varem antud soovitusi, mille järgi peaks lennujaamas riiki sisenemiskeelu saanud välisamaalaste paigutamine kinnisesse asutusse jääma erandlikuks meetmeks. See tähendab, et riigid peavad looma ja rakendama kinnipidamise asemel teistsuguseid lahendusi (nn *non-custodial measures*). PPA on oma kinnipidamiskoha

tööjuhendis kehtestanud kuue tunni piiri. On selge, et kui välismaalane viiakse juba kuue tunni möödumisel lennujaama transiiditsoonist kinnipidamiskeskusesse, ei arvestata seejuures inimese olukorda.

Õiguskantsler osutas, et kinnipidamiskeskusse või lennujaama PPA kinnipidamiskambritesse paigutamise asemel oleks saanud avaldajad transiiditsoonis võrdlemisi vabalt ringi liikuda, omavahel suhelda ja kasutada oma sidevahendeid (mobiiltelefoni, sülearvutit jms) muu hulgas tagasilennu korraldamiseks. Soovi korral oleks neil olnud võimalik käia ka kohvikus ning teha transiiditsoonis olevast kauplusest või müügiautomaatidest sisseoste. Avaldajad oleksid sel juhul olnud tavareisijatega üsna sarnases olukorras, sest ka tavareisijal tuleb vahel oodata lennuki väljumist rohkem kui kuus tundi.

Õiguskantsler pidas küsitavaks ka seda, kas välismaalase viimine kinnipidamiskeskusesse sel juhul, kui tagasilend ei toimu kuue tunni jooksul, on PPA ressursside kasutamise seisukohast otstarbekas. See eeldab muu hulgas välismaalase transportimist kinnipidamiskeskusesse ja tagasi lennujaama, mis kulutab kinnipidamiskeskuse ametnike tööaega, sest inimene tuleb vastu võtta ja temaga tegelda.

Kuressaare arestimajja paigutamine

Õiguskantsleri poole pöördus inimene, kes kaebas, et ta pidi Lääne prefektuuri Kuressaare arestimaja kambris viibima ligikaudu 13 tundi videovalve all üksnes aluspesu, särgi ja sokkide väel. Ta selgitas, et pärast kinnipidamist ei antud talle ka koopiat läbiotsimise protokollist ega nimekirja hoiule võetud asjadest.

Õiguskantsler [leidis](#), et politsei rikkus kinnipeetu õigusi, kuna ei andnud talle läbiotsimise protokollist koopiat ega hoiule võetud esemete nimekirja. Need dokumendid tuleb kinnipeetule seaduse järgi üle anda sõltumata sellest, kas ta neid eraldi taotleb. Dokumentide väljastamisega antakse inimesele võimalus kontrollida, millised esemed on temalt ära võetud, ning vajaduse korral oma omandiõigust kaitsta.

Õiguskantsler leidis veel, et politsei ei taganud inimese väärakust austavat kinnipidamist. Inimeselt võeti turvakaalutlustel püksid ära, kuid sobivaid rõivaid asemele ei pakutud, mistõttu pidi ta kogu kinnipidamise aja olema kambris aluspesu väel. Õiguskantsler rõhutas, et kuigi siseministri määruse nr 21 „[Arestimaja sisekorraeeskiri](#)“ § 39 võimaldab julgeoleku tagamiseks võtta ära esemeid ja riideid, millega saab tekitada endale vigastusi, tuleb samal ajal tagada, et inimese kinnipidamisel austataks tema väärakust, nagu sätestavad

[põhiseaduse § 18](#), [väärteomenetluse seadustiku § 6](#) ning [vangistusseaduse § 4¹ lõige 1](#).

Euroopa Inimõiguste Kohtu [hinnangul](#) koheldakse inimest alandavalt, kui ta paigutatakse arestikambrisse ilma riieteta või üksnes aluspesu väel. Õiguskantsler viitas piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee [soovitustele](#), mille järgi tuleb enesevigastamise ohu korral anda inimesele vajaduse korral rebenemiskindlad rõivad, mitte jätta teda kambrisse alasti või aluspesu väele.

Õiguskantsler soovitas Politsei- ja Piirivalveametil hankida kõikidesse arestimajadesse ja ajutise kinnipidamise kambritesse piisavalt ohutuid asendusrõivaid. Neid saab inimesele anda siis, inimese enda rõivad tuleb turvakaalutlustel ära võtta.